

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات پژوهش	۱
۱-۱- مقدمه	۲
۱-۲- بیان مسئله پژوهش	۵
۱-۳- سوالات پژوهش	۷
۱-۴- فرضیه‌های پژوهش	۷
۱-۵- اهمیت موضوع پژوهش	۸
۱-۶- اهداف پژوهش	۹
۱-۶-۱- اهداف اختصاصی	۹
۱-۷- روش پژوهش	۱۰
۱-۸- جامعه آماری	۱۰
۱-۹- روش تجزیه و تحلیل داده ها	۱۱
۱-۱۰- قلمرو پژوهش	۱۱
۱-۱۰-۱- قلمرو موضوعی پژوهش	۱۱
۱-۱۰-۲- قلمرو مکانی پژوهش	۱۱
۱-۱۰-۳- قلمرو زمانی پژوهش	۱۱
۱-۱۱- محدودیتهای پژوهش	۱۱
۱-۱۲- مشخصات حوزه آبخیز حبله رود	۱۲
روستا آرو	۱۲
۱-۱۳- تعریف واژگان کلیدی	۱۲
تعریف مدیریت مشارکتی	۱۳
منابع طبیعی	۱۳

آبخیزداری.....	۱۳
حوزه آبخیز.....	۱۳
توسعه.....	۱۴
توسعه پایدار.....	۱۴
توسعه روستایی.....	۱۴
منابع خاک.....	۱۴
سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور.....	۱۴

فصل دوم: ادبیات و پیشینه پژوهش ۱۵

۱-۲- مقدمه.....	۱۶
۲-۱-۱- مفهوم مشارکت.....	۱۶
۲-۱-۲- مفهوم مدیریت مشارکتی.....	۱۷
۲-۱-۳- تعریف مشارکت.....	۱۸
۲-۱-۴- تعریف مدیریت مشارکتی.....	۲۲
۲-۱-۵- پیشینه مدیریت مشارکتی.....	۲۲
۲-۱-۶- درجات مشارکت.....	۲۵
۲-۱-۶-۱- عدم مشارکت.....	۲۶
۲-۱-۶-۲- مشارکت جزئی.....	۲۶
۲-۱-۶-۳- مشارکت کامل.....	۲۶
۲-۱-۷- حدود مشارکت.....	۲۷
۲-۱-۸- دامنه مشارکت.....	۲۸
۲-۱-۹- مبنای مشارکت.....	۲۸
۲-۱-۱۰- سطوح مشارکت.....	۲۸

۲۸	(۱) مشارکت تعیین کننده
۲۸	(۲) مشارکت فعالیتی
۲۹	(۳) مشارکت نقشی
۲۹	(۴) مشارکت زمینه ای
۲۹	(۵) مشارکت بینشی
۳۳	۲-۱-۱۱- جوانب مثبت و منفی مشارکت
۳۳	۲-۱-۱۱-۱- موارد مطرح شده در تایید مشارکت
۳۴	۲-۱-۱۱-۲- موارد مطرح شده در عدم تایید مشارکت
۳۴	۲-۱-۱۲- عوامل موثر در زمینه مشارکت از دیدگاه مدیریتی
۳۴	(۱) احساس تعلق کارکنان به سازمانها
۳۵	(۲) تلفیق هدف فرد و سازمان
۳۶	(۳) ایجاد انگیزش برای کارگروهی اقراد
۳۶	(۴) مشارکت در سازمانها برای ایجاد فرهنگ سازمانی مناسب
۳۷	(۵) ایجاد دوره های آموزشی مناسب در سازمانها
۳۸	(۶) وجود مدیریت قوی و صحیح در سازمانها
۳۹	۲-۱-۱۳- ویژگی های نظام مدیریت مشارکتی
۴۰	۲-۱-۱۴- مزایای حاصل از مشارکت
۴۳	۲-۱-۱۵- موانع تحقق مدیریت مشارکتی
۴۳	(۱) موانع سیاسی
۴۳	(۲) موانع فرهنگی
۴۴	(۳) موانع ساختاری
۴۵	(۴) سیاست گذاریها و نظام های برنامه ریزی های کلان کشور

- ۴۵ (۵) روشها و فنون بکاررفته در مشارکت
- ۴۶ (۶) زمینه های تاریخی و فرهنگی زیاد
- ۴۶ (۷) موانع اقتصادی و معیشتی و ضعف بنیه مردم
- ۴۷ (۹ و ۸) موانع عملی و سایر عوامل
- ۴۷ ۲-۱-۱۶- الگوی مشارکت فراگیر
- ۴۹ ۲-۱-۱۷- انواع مشارکت
- ۴۹ (۱) مشارکت تحمیل شده
- ۴۹ (۲) مشارکت ابزاری
- ۴۹ (۳) مشارکت توسعه ای
- ۵۰ ۲-۱-۱۸- انگیزش و مشارکت
- ۵۱ ۲-۱-۱۹- تئوری سلسه مراتب نیاز مازلو
- ۵۳ ۲-۱-۲۰- تئوری Y, X
- ۵۵ ۲-۱-۲۱- رهبری و مشارکت
- ۵۶ مطالعه لیکرت
- ۵۷ مطالعه اوهایو
- ۵۹ تئوری مسیر-هدف
- ۶۱ تئوری مبتنی بر تبادل نظر رهبر با اعضا
- ۶۳ مدل تنبام اشمیت
- ۶۴ شبکه مدیریت
- ۶۶ مدل کهن
- ۶۷ الگوی رهبری مشارکتی
- ۶۹ ۲-۱-۲۲- فرهنگ مشارکت

- ۲-۱-۲۳- جایگاه فرهنگی مدیریت مشارکتی..... ۷۱
- ۲-۱-۲۴- شیوه های مشارکت..... ۷۱
- (۱) سهم نمودن کارکنان در منافع سازمان..... ۷۱
- (۲) مشارکت کارکنان در اداره امور ۷۱
- الف) گروههای حل مسئله..... ۷۲
- ب) مدیریت مشورتی..... ۷۳
- ج) مدیریت دموکراتیک..... ۷۴
- چ) گروه های کارمستقل و گروه های خودگردان..... ۷۴
- ح) کمیته های مدیریت میانی..... ۷۵
- خ) دموکراسی صنعتی..... ۷۵
- د) مدیریت بر مبنای هدف..... ۷۶
- ذ) مدیریت کیفیت جامع..... ۷۶
- ۲-۱-۲۵- مدیریت کیفیت جامع ۷۷
- ۲-۲- تاریخچه منابع طبیعی..... ۷۸
- ۲-۲-۱- تشکیل سازمان جنگلبانی ایران..... ۷۸
- ۲-۲-۲- تاسیس وزارت منابع طبیعی..... ۷۹
- ۲-۲-۳- انحلال وزارت منابع طبیعی ۷۹
- ۲-۲-۴- تحولات پس از پیروزی انقلاب..... ۸۰
- ۲-۲-۵- طبقه بندی منابع طبیعی ۸۰
- الف) طبقه بندی براساس شکل مالکیت..... ۸۰
- ب) طبقه بندی براساس سیاست حفاظت منابع..... ۸۱

- ۸۱-۲-۲-۶- اهمیت منابع تجدید شونده.....
- ۸۳-۲-۲-۷- اثرات اقتصادی واجتماعی منابع طبیعی.....
- ۸۴-۲-۲-۸- برنامه کار هفت ماده ای فائو.....
- ۸۶-۲-۲-۹- تعریف مشارکت در منابع طبیعی.....
- ۸۶-۲-۲-۱۰- عناصر تشکیل دهنده مشارکت در منابع طبیعی.....
- ۸۶-۲-۲-۱۱- موانع مشارکت در منابع طبیعی.....
- ۸۷..... الف) موانع عملی.....
- ۸۷..... ب) موانع فرهنگی.....
- ۸۷..... ج) موانع ساختاری.....
- ۸۹-۲-۲-۱۲- نحوه تسریع وتشویق مشارکت مردمی در منابع طبیعی.....
- ۹۰-۲-۲-۱۳- ترویج ومشارکت در آبخیزداری.....
- ۹۰-۲-۲-۱۴- نقش مشارکت در ترویج.....
- ۹۲-۲-۲-۱۵- نقش آموزش در مشارکت.....
- ۹۳-۲-۲-۱۶- الگوی آموزشی ترویجی برای افزایش مشارکت.....
- ۹۴..... مرحله اول آموزش کارشناسان و برنامه ریزان.....
- ۹۴..... مرحله دوم آموزش بهره برداران.....
- ۹۵..... الف) ایجادانگیزه مشارکت در مردم.....
- ۹۵..... ب) معرفی پروژه و ضرورت انجام آن.....
- ۹۵..... ج) معرفی جایگاه ونقش مردم.....
- ۹۷-۲-۲-۱۷- معرفی چند طرح مشارکتی در منابع طبیعی.....
- ۹۷..... نهضت سبز.....
- ۹۷..... طرح جامع حفاظت وحمايت از منابع طبیعی.....

.....	طرح تعادل دام و مرتع	۹۷
.....	مشخصات منطقه مورد مطالعه (حوزه حبله رود)	۹۷-۲-۲-۱۸
.....	سابقه مشارکت در کشورهای مختلف در زمینه مشارکت مدیریت منابع طبیعی	۹۸-۲-۲-۱۹
.....	بررسی تحقیقات انجام شده	۱۰۰-۲-۲-۲۰
فصل سوم: روش شناسی پژوهش ۱۰۵		
.....	مقدمه	۱۰۶-۳-۱
.....	فرایند پژوهش	۱۰۷-۳-۲
.....	روش پژوهش	۱۰۹-۳-۳
.....	جامعه آماری	۱۱۲-۳-۴
.....	مقیاس اندازه گیری	۱۱۲-۳-۵
.....	روش ها و ابزار گردآوری اطلاعات	۱۱۲-۳-۶
.....	تعیین اعتبار اندازه گیری یا روایی پرسشنامه	۱۱۶-۳-۷
.....	روش تجزیه و تحلیل داده ها	۱۱۹-۳-۸
فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته ها ۱۲۰		
.....	مقدمه	۱۲۱-۴-۱
.....	بررسی متغیرهای جمعیت شناختی	۱۲۲-۴-۲
.....	جنسیت پاسخ دهندگان	۱۲۲-۱
.....	سطح تحصیلات پاسخ دهندگان	۱۲۴-۲
.....	سابقه کار پاسخ دهندگان	۱۲۵-۳
.....	سن پاسخ دهندگان	۱۲۶-۴
.....	مدت زمان همکاری پاسخ دهندگان با پروژه حبله رود	۱۲۸-۵
.....	آزمون فرضیات	۱۳۵-۴-۳

۱۳۵.....	ضریب همبستگی پیرسون.....
۱۳۵.....	فرضیه اول.....
۱۳۷.....	فرضیه دوم.....
۱۳۹.....	فرضیه سوم.....
۱۴۱.....	فرضیه چهارم.....
۱۴۳.....	آزمون رگرسیون چند متغیره (فرضیات).....
۱۴۵.....	۴-۴- تلخیص و نتیجه گیری.....

۱۴۶ فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات.....

۱۴۷.....	۱-۵- مقدمه.....
۱۴۸.....	۲-۵- خلاصه فرایند پژوهش.....
۱۴۹.....	۳-۵- نتایج فرضیات.....
۱۵۱.....	۴-۵- پیشنهادات کلی بر مبنای فرضیه های پژوهش.....
۱۵۳.....	۵-۵- پیشنهادات برای محققین آینده.....
۱۵۴.....	فهرست منابع و مأخذ.....
۱۶۱.....	ضمائم ویوست ها.....

فهرست جداول

- جدول ۱-۲- مفهوم مشارکت ازدیدگاه مختلف ۲۱
- جدول ۲-۲- مطالعات رهبری اوهایو..... ۵۸
- جدول ۱-۳- مقادیر آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های پرسشنامه تحقیق..... ۱۱۸
- جدول ۱-۴- توزیع فراوانی جنسیت پاسخ دهندگان ۱۲۲
- جدول ۲-۴- توزیع فراوانی تحصیلات پاسخ دهندگان ۱۲۳
- جدول ۳-۴- شاخص های توصیفی سابقه خدمت پاسخ دهندگان..... ۱۲۵
- جدول ۴-۴- توزیع فراوانی سن پاسخ دهندگان ۱۲۶
- جدول ۵-۴- توزیع فراوانی مدت زمان همکاری باپروژه حبله رود پاسخ دهندگان ۱۲۷
- جدول ۶-۴- توزیع فراوانی و درصد پاسخ به هر یک از سئوالات پرسشنامه پاسخ دهندگان ۱۲۹
- جدول ۷-۴- شاخص های توصیفی نمرات پرسشنامه مدیریت مشارکتی ومولفه های آن ۱۳۳
- جدول ۸-۴- شاخص های توصیفی میانگین مجموع نمرات پرسشنامه مدیریت مشارکتی ومولفه های آن ۱۳۴
- جدول ۹-۴- همبستگی نمرات مدیریت مشارکت جو وپایداری منابع آب ۱۳۶
- جدول ۱۰-۴- همبستگی نمرات مدیریت مشارکت جو وپایداری منابع خاک ۱۳۸
- جدول ۱۱-۴- همبستگی نمرات مدیریت مشارکت جو و بهبود برنامه ریزی نهادهای سستی محلی ۱۴۰
- جدول ۱۲-۴- همبستگی نمرات مدیریت مشارکت جو وحفظ محیط زیست..... ۱۴۲
- جدول ۱۳-۴- نتایج معنادار مدل رگرسیون..... ۱۴۴
- جدول ۱۴-۴- ضرایب رگرسیون ۱۴۴

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۲- درجات مشارکت در تصمیم گیری..... ۲۷
- نمودار ۲-۲- الگوی مشارکت فراگیر..... ۴۸
- نمودار ۳-۲- تئوری سلسه مراتب نیاز مازلو..... ۵۳
- نمودار ۴-۲- اجزای تشکیل دهنده تئوری مسیر هدف..... ۶۱
- نمودار ۵-۲- زنجیره رفتار رهبری..... ۶۴
- نمودار ۶-۲- شبکه مدیریت بلیک و موتن..... ۶۵
- نمودار ۷-۲- گروه های کنترل کیفیت..... ۷۳
- نمودار ۱-۳- فرایند تحقیق علمی..... ۱۰۹
- نمودار ۱-۴- توزیع فراوانی جنسیت پاسخ دهندگان..... ۱۲۳
- نمودار ۲-۴- توزیع فراوانی تحصیلات پاسخ دهندگان..... ۱۲۴
- نمودار ۳-۴- توزیع فراوانی سابقه خدمت پاسخ دهندگان..... ۱۲۵
- نمودار ۴-۴- توزیع فراوانی سن پاسخ دهندگان..... ۱۲۷
- نمودار ۵-۴- توزیع فراوانی مدت زمان همکاری با پروژه حبله رود پاسخ دهندگان..... ۱۲۸
- نمودار ۶-۴- توزیع فراوانی میانگین مجموع نمرات پرسشنامه مدیریت مشارکت جو ومولفه های آن..... ۱۳۵
- نمودار ۷-۴- پراکنش بین مدیریت مشارکتی وپایداری منابع آب..... ۱۳۷
- نمودار ۸-۴- پراکنش بین مدیریت مشارکتی وپایداری منابع خاک..... ۱۳۹
- نمودار ۹-۴- پراکنش بین مدیریت مشارکتی و بهبود برنامه ریزی نهادهای سستی محلی..... ۱۴۱
- نمودار ۱۰-۴- پراکنش بین مدیریت مشارکتی و حفظ محیط زیست..... ۱۴۳

فهرست مدلها

- مدل ۱-۲- مراحل مشارکت از دیدگاه آبوف و کوهن ۳۰
- مدل ۲-۲- ارتباط ترویج و مشارکت ۹۳
- مدل ۳-۲- عوامل موثر بر تحقق مشارکت در عرصه منابع طبیعی ۹۶

فصل اول:

کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

مشارکت از دیر باز به زندگی انسان پیوند داشته و در سراسر روزگار راه فراگشت را پیموده است. ازدویست سال پیش مشارکت در نظام سیاسی کشورهای باختری راه یافته و آرام آرام مراحل تحول و دگرگونی کار ساز را پیمود. مشارکت در نظام سیاسی با آنکه بگونه فراگردی تکاملی پدید نیامد ولی با گذر زمان در رویارویی با انبوهی از دشواریها چنان رشد و بالندگی یافت که سرانجام مردمان حق آن را یافتند تا در تعیین سرنوشت خویش مختارباشند و در طراحی آینده خود مشارکت جویند. با این همه، سازوکارهای ضروری برای معنی دار کردن مشارکت سیاسی مردم هنوز چنانکه باید پدید نیامده و تا رسیدن به مرحله ای که همه مردم در تعیین سرنوشت خود آگاهانه و واقعی پیدا کنند، فاصله ای بسیار است. بی گمان می توان چنین پنداشت که با همین سازکار نظام مردم سالاری که از میراثهای گران یونان کهن است، انسان در برپائی و استقرار نظام سیاسی در دهه پایانی این سده چنان راهی را خواهد پیمود که در آینده ای نه چندان دور قالبهای بهره مندی از قدرت و اقتدار سیاسی نو و به سود مردمان محروم و وابسته به رده های پایین جامعه دگرگون گردند (طوسی، ۱۳۸۰: ۱).

مدیریت مشارکتی ابزاری است بسیار کارآمد بر پایه انگیزشی تحول ساز در مدیریت، به گونه ای که با بکارگیری آن در کشورهای توسعه یافته، توانسته اند گام های بسیار بلند و سریعی در مسیر توسعه و رشد بردارند. صاحب نظران مدیریت عقیده دارند که مهمترین جهش تکنولوژیکی و اقتصادی در کشورهای اروپائی همانا استفاده فراگیر از نظام مدیریت مشارکتی بوده است (طوسی، ۱۳۷۲: ۱۵).

حفظ آب و خاک برای هر کشور بعنوان سرمایه هایی بسیار ارزشمند فراوان دارد. چرا که آب و خاک، باعث رشد گیاهان و محصولات زراعی و جنگلی می شود و در تلطیف هوا و اقلیم و جلوگیری از فرسایش تأثیر فراوان دارد. چنانچه این آب و خاک حفظ نشود، کمبود مواد غذایی و نیز فرسایش قشر مفید خاک و هدر رفتن آب را بدنبال می آورد. بنابراین نباید مسأله حفاظت آب و خاک را کوچک شمرد (ضیاعی، ۱۳۸۰: ۱۱).

ضرورت حیاتی توسعه روستایی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران بر کسی پوشیده نیست. نیل به توسعه روستایی مستلزم حضور مشارکت روستائیان در این فرایند می باشد. اغلب مشاهده گردیده است که هر گاه مردم روستایی در جریان برنامه های توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی قرار گیرند منشاء تأثیر مطلوب و ضامن اجرای موفق آن برنامه ها خواهند بود (بساطی، ۱۳۷۸: ۱).

اتکاء به نظامهای گروهی اقتصادی سنتی موجود در سطح جوامع روستایی یا سازماندهی گروههای خودگردان براساس ضوابط و معیارهای عرفی، مسأله ای است که امروز در سطح جهان بعنوان راهی برای توسعه مورد توجه سازمانها و محافل دست اندرکار در این زمینه قرار گرفته است. بعبارت دیگر در زمینه توسعه روستایی در سطح کشورهای جهان سوم این امر مسلم شده است که بدون همکاری گروهی و مشارکت توده روستایی در برنامه های توسعه، دستیابی به آن امکانپذیر نیست و هرگونه فعالیت در زمینه بهبود اوضاع باید همسو با سنت و عرف آن جامعه از طریق ترویج و مشارکت گروهی باشد. بنابراین در هر برنامه ای که در ارتباط با جامعه روستایی است شناخت ساختار اجتماعی و اقتصادی و عملکرد آن ضرورت دارد و بدون توجه به مشارکت هر گونه طرحی نه تنها با موفقیت همراه نخواهد بود بلکه باعث بروز ناهماهنگی و برهم زدن ساختار اجتماعی و اقتصادی آن جامعه نیز خواهد گردید (سلطانی و گودرزی، ۱۳۸۴: ۱۶).

تحقق مشارکت نهادینه مردمی برای تضمین موفقیت پروژه های عمرانی و برنامه های توسعه از چالش های اساسی سالهای اخیر در کشور است. اینکه چه بستری بایستی مهیا شود و چه مکانیزم و الگویی به کار بسته شود و بر اساس چه نگرشی حرکت شود تا زمینه های ایجاد مشارکت نهادینه مردم در فرایند توسعه مناطق روستایی مهیا گردد پرسشی است که پاسخ به آن آسان نیست.

مناطق روستایی کشورمان با سه مشکل عدیده فقر، نبود مدیریت و عدم مشارکت روبرو هستند که فرایند توسعه پایدار در این مناطق را با مانع روبرو ساخته و اجرای برنامه ساماندهی توسعه و تولید در این مناطق را از رسیدن به هدف نهایی خویش محروم میکند (مافی، ۱۳۸۵: ۹۵).

اما در خصوص مقوله مشارکت لازم به ذکر است که در ابتدا مشارکت با دیدگاه مشارکت ابزاری دنبال میشد، مشارکت مردم به صورت خود یاری، کار کارگری و..... هدف تحقق مشارکت بود. در حالی که مشارکت در مفهوم پایه ای خویش مشارکت از نوع نهادینه و طی فرایندی مستمر بوجود می آید. یعنی مشارکت جامعه روستایی از مرحله اعلام نیاز تا حفاظت و نگهداری پروژه بایستی به صورت مستمر و دایم و به شکل نهادینه وجود داشته باشد.

از این نوع مشارکت به عنوان توسعه مشارکتی (Participator Development) یاد میشود. تا قبل از دهه ۱۹۸۰ برنامه توسعه روستایی بر مبنای استفاده از نظرات افراد متخصص به عنوان تصمیم گیر و

طراح الگوی توسعه در جوامع روستایی انجام میگرفت. بر این اساس این افراد بودند که مسایل و مشکلات جوامع محلی را بهتر از ساکنین مردم می دانستند و راه حل مشکل را نیز خود پیدا می کردند. نا کارآمدی این دیدگاه و روش بود که منجر به اتخاذ دیدگاه مشارکت توسعه ای (پایدار) در فرایند توسعه روستایی گردید. این رهیافتی مردم مدار است و نقش جوامع محلی در فرایند توسعه پایدار عامل تعیین کننده به شمار می رود.

بر این اساس پروژه حبله رود بر اساس محوریت مشارکت و توسعه پایدار انسانی به منظور دستیابی به الگوی برای نظام بخشی به بهره برداری از عرصه های آبخیز طراحی و تعریف گردید و مقرر شد تا در پایلوت اجرایی دوفرضیه اساسی به آزمون گذاشته شود:

- امکان جلب مشارکت نهادینه مردم در حفاظت از منابع آب و خاک

- رسیدن به هماهنگی بین بخشی و بین سازمانی متولی در این ارتباط (مافی، ۱۳۸۵: ۹۵).

یکی از متداول ترین شیوه های مشارکت در فعالیت های توسعه منابع طبیعی (حفظ، احیاء، توسعه و بهره برداری بهینه)، مشارکت در قالب نظامهای مشارکت محلی می باشد.

تحقق اصل مدیریت مشارکت جو در فعالیت های منابع طبیعی و آبخیزداری و نیز تحولات و پیشرفت های نظری در زمینه توسعه روستایی یعنی مطرح شدن مباحث نوینی همچون توسعه پایدار در بخش آب و خاک و منابع طبیعی، گسترش نهادها و مؤسسات پایدار محلی و نقش آنها در توسعه پایدار، دگرگونی بنیادین در رهیافت مبتنی بر پروژه (تغییر از یک رهیافت تکنو گراتیک و انحصار گر به رهیافت مشارکتی در برگیرنده همه افراد و عوامل ذیربط در فرایند توسعه) و... ضروری است با برنامه ریزی مشارکتی مشارکت جوامع محلی جلب شود.

میزان افزایش جمعیت، ناموزونی و نابرابری نیازهای حیاتی و میزان تولیدات و خدمات، توسعه اراضی کشاورزی و قطع اشجار و بسیاری از عوامل دیگر باعث تخریب و هدررفت آب و خاک که دو فاکتور مهم و کلیدی توسعه پایدار می باشند گردیده اند که برخورد با چنین معضل و مشکلی مستلزم اتخاذ تصمیمات قاطع، همه جانبه و هماهنگ در ابعاد مختلف سیاستگذاری، طراحی و اجرا مبتنی بر اصول مشارکت در چارچوب توسعه پایدار می باشد. و باید در جهت رفع و کاهش این بحرانها به تدابیر و دخالت‌های اندیشمندانه انسانی متوسل گردید. از طرف دیگر با توجه به وسعت زیاد این منابع و کمبود امکانات دولتی کار حفظ و نگهداری از عهده یک نهاد یا سازمان حتی دولت به تنهایی ساقط است. بنابراین لازم است برنامه های ترویجی در جهت مشارکت بیشتر مردم در حفاظت از آب و خاک اندیشیده شود (باقری، ۱۳۸۶: ۵).

۱-۲- بیان مسأله پژوهش

منابع طبیعی تجدید شونده (جنگل، مرتع و....) حدود ۶۲ درصد کل کشور را در بر گرفته است. با توجه به وسعت زیاد عرصه های منابع طبیعی تجدید شونده و حجم گسترده عملیات مربوط به آن و با عنایت به این که دولت به تنهایی و بدون در نظر گرفتن دیدگاهها و نیازهای مردم، نمی تواند به موفقیت دست پیدا نماید، لذا تنها راه نجات منابع طبیعی تجدید شونده این است که دستگاههای دولتی به مرور زمینه مشارکت مردم را فراهم آورند.

از سوی دیگر، در دیدگاهها و استراتژیها و پارادیم های نوین در نیم قرن اخیر، مدیریت مشارکت جو با تأکید بر جوامع محلی جهت نیل به توسعه پایدار در بخش منابع طبیعی و آبخیزداری مورد توجه قرار گرفته و به معنای دخالت همه جانبه در فرایند سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که زندگی مردم را تحت تأثیر قرار می دهد مطرح شده است.

و مقوله مدیریت پایدار آب و خاک در حوزه حبله رود به عنوان یکی از راهکارهای توسعه و مشارکت یکپارچه روستایی از مهمترین تحولات مورد نظر صاحب نظران داخلی و خارجی برای جلوگیری از تشدید فرایند تخریب و فرسایش منابع طبیعی کشور و احیای مجدد اقتصاد روستایی مبتنی بر اصل مشارکت بهره برداران و روستاییان می باشد (مجتهد و حسن زاده، ۱۳۸۰).

رشد جمعیت و افزایش نیازهای مختلف بشری از یک طرف باعث استفاده بی رویه و مفرط و از طرف دیگر به علت عدم شناخت و استفاده نامناسب از زمین موجب تخریب و نابودی در منابع طبیعی شده است.

پیش بینی می شود جمعیت کشور در سال ۱۳۹۰ به حدود ۱۰۰ میلیون نفر بالغ شود. این در حالی است که بر اساس امار موجود سالانه ۱۳۰ هزار هکتار مرتع تخریب می شود و ۴۸ هزار هکتار جنگل از بین می رود و ۱/۵ میلیون تن خاک بصورت فرسایش تلف می شود که از بعد اقتصادی سالانه معادل ۳۹۰ میلیارد ریال از ارزش مراتع، خاک و جنگلهای ایران بر اساس قیمت‌های سال ۱۳۷۰ کاسته می شود که معادل ۱۴ درصد سرمایه گذاری ثابت در بخش کشاورزی است (باقری، ۱۳۸۶: ۱۵).

یکی از مهمترین شیوه های مدیریتی که می تواند در دستیابی به اهداف فوق مورد استفاده قرار گیرد مدیریت مشارکتی است. از دهه ۱۹۵۰ میلادی در مراکز مهم صنعتی دنیا روش مدیریتی جدیدی به نام "مدیریت مشارکتی" مطرح است، که نتیجه بهبود و توسعه روشهای مدیریت علمی و نئو کلاسیک ها و مکتب روابط انسانی می باشد. امروزه بسیاری از صاحب نظران و اندیشمندان جهان بر این عقیده هستند که مدیریت مشارکتی یکی از روشهای مدیریت نوین، کارساز و نجات بخش در موسسات، سازمان ها و تشکیلات گوناگون دنیای ما می باشد (مرکز توسعه فرهنگ مشارکت، ۱۳۷۵: ۴).

یکی از مهمترین مبانی تحول روستایی بکار گیری مدل مشارکت است. مشارکت در برنامه تحول روستا، مختص نخبگان یا افراد سطح بالای روستا نیست؛ بلکه باید به طور وسیعی در سراسر روستا گسترش پیدا کند. افزایش مشارکت و توانمند سازی، از عمد ترین اهداف اصلی و ارزشهای والای حوزه تحول روستا بوده اند. این مبانی تحول روستا، هم در عمل و هم از طریق تحقیق، اعتبار خود را ثابت نموده اند این در حالی است که مشارکت نهادینه، مستمر مردم و نظارت بر مدیریت منابع طبیعی توسط خود مردم یکی از چالش های اساسی کشور در گذشته و حال است و اینکه چه بستری مهیا شده و چه فرایندی منجر شده تا مشارکت نهادینه گردد پرسشی است که پاسخ به آن تضمین کننده موفقیت پروژه های مدیریت آب و خاک و دیگر پروژه های روستایی می باشد.

پاسخ این سوال در گرو توجه نقش مدیریت مشارکت جو در پیشبرد منابع آب و خاک بوده که از اهمیت بالایی برخوردار بوده و موضوع این بررسی است.

۳-۱- سوالات پژوهش

در این تحقیق سوالات زیر مطرح می گردد :

- ۱- آیا مدیریت مشارکت جو در پایداری منابع آب و خاک در طرح حبله رود تاثیر دارد؟
- آیا مدیریت مشارکت جو در پایداری منابع آب در طرح حبله رود تاثیر دارد؟
- آیا مدیریت مشارکت جو در پایداری منابع خاک در طرح حبله رود تاثیر دارد؟
- آیا مدیریت مشارکت جو در بهبود برنامه ریزی نهادهای سنتی محلی در طرح حبله رود تاثیر دارد؟
- آیا مدیریت مشارکت جو در حفظ محیط زیست منطقه تاثیر دارد؟

انتخاب این موضوع فرصت مناسبی را بوجود خواهد آورد تا مردم از نزدیک با پدیده های نوین آشنا و در تصمیم گیریها و اجرای فعاليتها سهيم باشند . بطور کلی در خصوص مشارکت تحقیقات متعددی صورت گرفته است اما تاکنون تحقیقی در این خصوص انجام نگرفته است و شاید اهمیت این موضوع برای مسئولان و برنامه ریزان در پرده ابهام باقی مانده باشد.

۴-۱- فرضیه های پژوهش

فرضیه اصلی :

❖ بین مدیریت مشارکت جو و پایداری منابع آب و خاک در طرح حبله رود رابطه وجود دارد.

فرضیه فرعی :

- بین مدیریت مشارکت جو و پایداری منابع آب در طرح حبله رود رابطه وجود دارد.
- بین مدیریت مشارکت جو و پایداری منابع خاک در طرح حبله رود رابطه وجود دارد.
- بین مدیریت مشارکت جو و بهبود برنامه ریزی نهادهای سنتی محلی رابطه وجود دارد.
- بین مدیریت مشارکت جو و حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.

۱-۵- اهمیت موضوع پژوهش

بحث درباره اهمیت موضوع تحقیق از نظر تئوری اغلب به صورت استدلالی است و در سایه بررسی ادبیات مربوط پدیدار می گردد. پژوهشگر باید بتواند با توجه به دانش کلاسیک و ادبیات موجود اهمیت تحقیق خود را به اثبات برساند و برای این کار باید نشان دهد که تحقیق مذکور را از دیدگاهی جدید و خلاقانه به مسایل نگاه می کند بیان اهمیت موضوع تحقیق باید بتواند اهمیت و ارزش تحقیق را نسبت به ادبیات و نظریه های موجود به اثبات برساند.

رشد سریع جمعیت در جهان از جمله در کشورهای در حال توسعه از دیدگاه منابع طبیعی و کشاورزی فاجعه آفرین است. سالانه هزاران هکتار از بهترین اراضی زراعی به عرصه های شهری تبدیل می گردد و نیز هزاران هکتار از بهترین اراضی مرتعی به امید برداشت در معرض تخریب قرار می گیرد.

دو عامل آب و خاک بعنوان منابع طبیعی اصلی در عرصه های ابنخیز کشور، دائما در حال نقصان و از بین رفتن است و جایگاه مدیریت مشارکتی یک اهرم مدیریتی هنوز آنچنان که باید در بین برخی مسئولان و مردم بطور کامل شناخته نشده است که شایسته است ارتباط و نقش مشارکت جهت حفظ آب و خاک در راستای توسعه پایدار باید بطور جدی مورد توجه قرار گیرد. با گذشت زمان انسان برای بدست آوردن غذای بیشتر، فشار شدیدی را برای اراضی وارد آورد و این امر باعث گردید در بسیاری از مناطق که شرایط طبیعی و اقلیمی و شکننده وجود دارد فرسایش خاک آغاز گردد.

پس با توجه به روند رو به افزایش جمعیت کشور و نیاز روزافزون به مواد غذایی ضرورت دارد در جهت شکر نعمت و بهره گیری دائمی از این ثروت خدادادی، به حفظ و حراست از آب و خاک در جهت نیل به اهداف برنامه های اجتماعی، اقتصادی پروژه های مطالعاتی و تحقیقاتی و راه حلهای منطقی و مناسب جستجو کنیم (ضیاعی، ۱۳۸۰: ۱۱).

امروز بر همه کارشناسان و مسئولان و سیاستگذاران و دست اندرکاران روشن شده که منابع طبیعی تجدید شونده آب و خاک و پوشش گیاهی در وضعیت بحرانی و سیر فقهقراایی قرار دارد.

وجود منابع آب و خاک که اساس زندگی انسانی برپایه آن استوار شده است از اهمیت زیادی برخوردار می باشد. امروزه بدلیل افزایش جمعیت و محدودیت منابع مذکور لزوم توجه بیشتر و استفاده شایسته تر از آن را ضروری می نماید. بر این اساس در صورت اعمال مدیریت صحیح و بهره برداری اصولی بدون آنکه اصل این منابع دچار کاستی شود می توان از آن سود برد.

با توجه به سیاست دولت در واگذاری تصدی گریها به مردم و ایفای بیشتر نقش نظارتی و هدایتی خود از یکسو و زمینه سازی برای مشارکت بیشتر مردم در اجرای طرح ها و کمبود منابع مالی دولتی از سوی دیگر می طلبد که تاثیر مدیریت مشارکت جو در پایداری منابع آب و خاک مورد بررسی قرار گرفته تا از این طریق ضمن توجه به خواسته های واقعی مردم، آنها را در اجرا و نظارت طرح ها دخالت داد. واز مزایای نظارت عمومی آنها در اجرای فعالیتهای برخوردار شد.

اهمیت انجام این تحقیق در سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری از آن جهت است که، با توجه به اینکه از سال ۱۳۷۶ به بعد طرح مدیریت توسعه پایدار آب و خاک در حوزه حبله رود توسط این سازمان در دفتر حبله رود اجرا می شود ولی متأسفانه شواهد و قرائن نشان می دهد که اجرای این طرح در این سازمان از پویایی و اثربخشی کافی برخوردار نیست به رغم آنکه تحقیقاتی در زمینه پایداری منابع آب و خاک انجام گرفته است، اثربخشی مدیریت مشارکت جو در طرح حبله رود کمتر مورد توجه قرار گرفته است. همچنین مطالعه بررسیهای انجام شده نشان داد که کمتر به بررسی تأثیر مدیریت مشارکت جو بر سایر متغیرها به ویژه منابع آب و خاک پرداخته شده است؛ به طوریکه در ایران تحقیقی در این زمینه بدست نیامد و در سطح دنیا نیز به میزان کمی به رابطه میان مدیریت مشارکت جو و منابع آب و خاک پرداخته شده است. امید است نتایج این تحقیق مورد استفاده مدیران این سازمان واقع شود.

۱-۶- اهداف پژوهش

هدف کلی این پژوهش بررسی تاثیر مدیریت مشارکت جو در پایداری منابع آب و خاک طرح حبله رود (مطالعه موردی روستای آرو) می باشد.

اهداف فرعی انجام پژوهش

- بررسی اثربخشی مدیریت مشارکت جو طرح حبله رود در روستای آرو
- بررسی میزان پایداری منابع آب و خاک طرح حبله رود در روستای آرو

۱-۶-۱- اهداف اختصاصی

جهت نیل به هدف کلی فوق الذکر، اهداف اختصاصی زیر پیگیری خواهد شد :